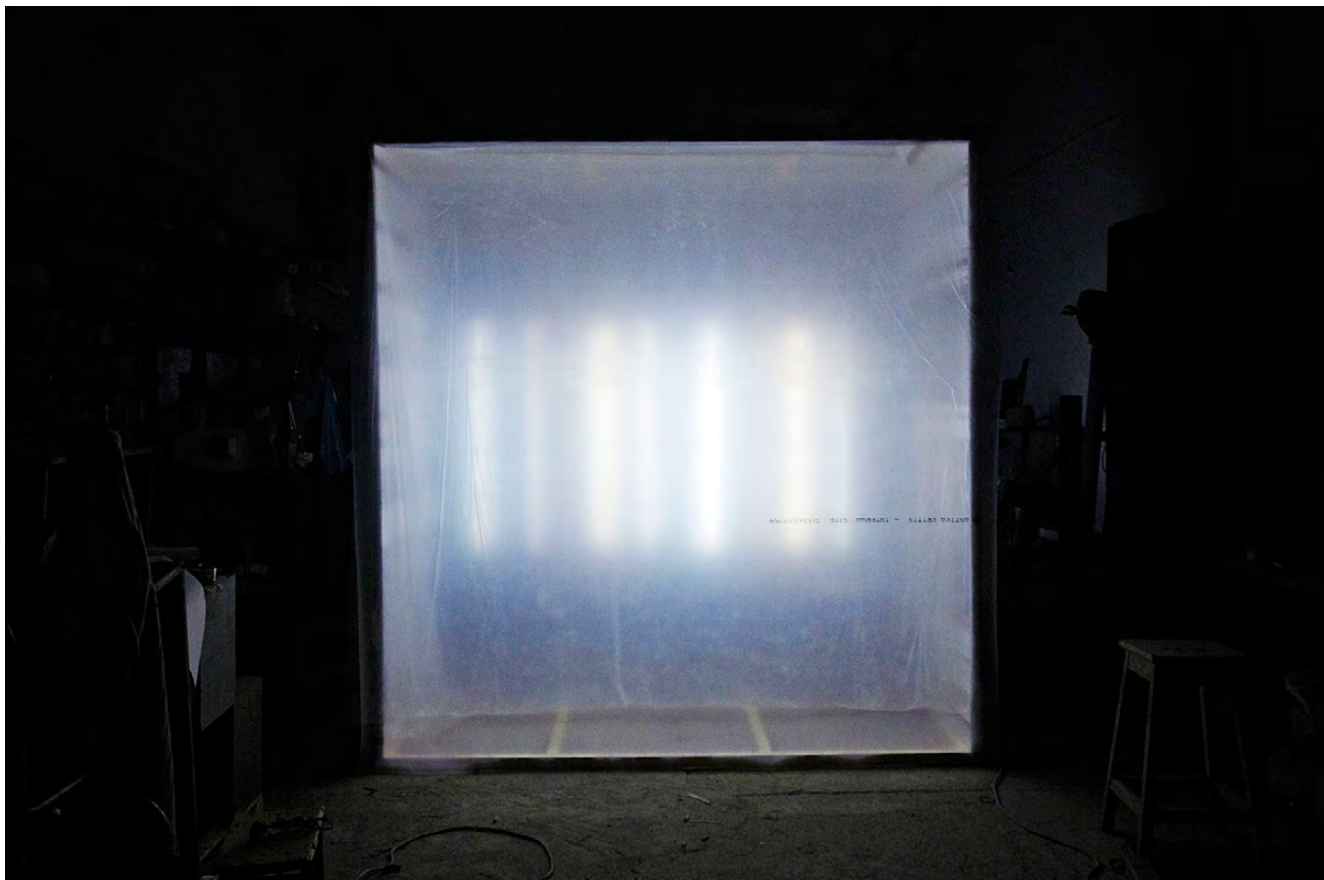

■ ТОМ 3/БРОЙ 1/2022

Радослав Мъглов

АРТИСТИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ – ЛЕГИТИМНОСТ, ИЗМЕРЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВИ

Peculiarity Detection, 2016, Радослав Мъглов

Възможно ли е да се съчетае един обективен и емпиричен подход, който е характерен за всяко научно изследване, и художествен такъв, който в голяма степен се занимава с абстрактни теми и субективни интерпретации на опита? Отговорът може би е набиращата популярност дисциплина „Артистично изследване“ (АИ), която в английската си форма е Artistic Research (AR). „Артистично изследване“ в смислите, в които се прилага като изследване *чрез* изкуството, изследване *в* изкуството, може да звучи парадоксално, от което следва въпросът дали подобен подход и резултатът от него е възможно да бъдат предпоставка за придобиване на научна степен, и с

какво допринася тази дисциплина към традиционните за висшите учебни заведения по изкуства дисциплини, и има ли нужда от нея, защото тази дисциплина, въпреки че има корени в артистичните практики, възниква в академичната среда?

Какво всъщност се крие зад този термин „артистично изследване“? Терминът АИ описва обхвата от изследвания, които предполагат реална практика в изкуствата. АИ е изследване, което стъпва на художествения опит като негов обект на изследване и което се осъществява чрез художествена практика. Или с груги думи, както е заявено във Виенската декларация, за която ще

стане въпрос по долу, *АИ е базирано на практика, ръководено от практиката изследване в областта на изкуствата, което се развива бързо през последните двадесет години в световен мащаб и е ключова база от знания за художествено образование.*

АИ може да се разглежда като (нова) парадигма, която съчетава модели на артистично изследване чрез теоретични и художествени практики, научноизследователски художествени форми във висшето образование по изкуствата. Разбирането за необходимостта от АИ като нова дисциплина и позиционирането ѝ в контекста на общоприетите практики в образованието минават през осъзнаването на „артистичната практика“ и „артистичната мисъл“ като специфичен познавателен процес. Парадоксалното в случая е, че това се случва чрез дискурс, вербално, в полето на логоса, на чужда територия. Този парадокс е очертан и от Дитер Мерш (Dieter Mersch), професор по естетика в Университета по изкуствата в Цюрих: *... всичко, което може да се каже за „естетическата мисъл“ като собствена независима форма на мисъл, се казва в подвеждаща среда. Това отчуждение е неизбежно, докато работим за очертаване на тези разграничения не с изкуство, а с концепции* (Mersch 2015, p. 10).

В своето изследване в полето на съвременната философия на естетиката и изкуствата „Епистемологии на естетиката“ Дитер Мерш определя „артистично изследване“ като *изследване, което е присъщо на изкуствата и е различно от, но сравнимо с научните изследвания* (Ibid., p. 7), а също така и го разграничава от философията и науката, като търси отговор на въпроса „Кога и как едно действие (усилие) „отвъд“ дискурсивността и езика започва да се превръща в друго, различно от концептуална мисъл, което въпреки това има своя легитимност или необходимост?“ (Ibid., p. 48). АИ, според Дитер Мерш, *де-контролира предпоставките и ги отваря за други състояния. То (АИ) открива неочакваното или странното и вместо търсене на напредък в познанието, увеличаване на обективността и стабилността на модели, то провокира трептенето на явленията и предизвиква момент на трансформация, conversion или inversion* (Ibid., p. 53).

Разграничението на АИ от наука и философия се обуславя, на първо място, от освобождаването от строго научната характеристика на термина „изследване“ и постига знание чрез *разпознаването (припознаването) на действието (акта), ... теоретичните практики на естетическата рефлексивност* (Ibid., p. 49).

АИ като форма на академичен-артистичен подход добива все по-голяма легитимност сред висшите учебни заведения по изкуства и съществува успоредно с класическите форми на докторантура. Въпреки че АИ от началото на века се развива сравнително бързо, в много страни все още не е напълно признато значението на изследвания, основани на артистична практика или ръководени от художествена практика.

През юни 2020 година в резултат от сътрудничество между организации и транснационални мрежи, занимаващи се с АИ на европейско ниво и извън него, възниква Виенската декларация за артистични изследвания (*Vienna Declaration on Artistic Research [n.d.]*), което е и първият акт (както твърдят съставителите) на високо институционално и международно ниво в подкрепа и легитимиране на АИ като дисциплина. Този политически документ се явява ключов, като дефинира важността и стойността на АИ, представяйки рамка, чрез която тази дисциплина може да съществува. Виенската декларация е подготвена съвместно от Европейската асоциация на консерваториите (АЕС – Association Européenne des Conservatoires), Международната асоциация на филмовите и телевизионни училища (CILECT/GEECT – Centre International de Liaison des Ecoles de Cinéma et de Télévision/Groupement Européen des Ecoles de Cinéma et de Télévision), Culture Action Europe (CAE), Международна асоциация на университетите и колежи по изкуство, дизайн и медиуми (Cumulus), Европейската асоциация за архитектурно образование (ЕААЕ – European Association for Architectural Education), Европейската лига за институти по изкуствата (ELIA – European League of Institutes of the Arts), Европейската платформа за художествени изследвания в музиката (EPARM – European Platform for Artistic Research in Music), EQ-ARTS, MusiQuE и Общество за артистични изследвания (SAR – Society for Artistic Research), и впоследствие подкрепена от множество европейски университети и академии по изкуствата (Става въпрос за стотици висши учебни заведения, ако се вземе предвид броя на членуващите в организациите съставители, предимно от северна и западна Европа.).

Чрез Виенската декларация инициращите организации също така обединяват усилия в агресивното на необходимостта от схеми за финансиране на европейско ниво и дисциплинарна иновативност в третия цикъл на обучение във висшите учебни заведения по изкуства.

Като всяка друга декларация и конвенция, която конституира процеси и поставя рамки, Виенската декларация е уязвима в много отношения, среща критично мислене и провокира поляризация, като една от критиките е, че се преопаковат/ребрандират стари практики — *изследванията като художествена практика съществуват повече от шестдесет години; имплицитно в продължение на векове, ако не и хилядолетия* (Terpsma, Cramer [n.d.]), а в отделни случаи дефинициите, заложили в декларацията, побуждат мнения в крайностите – от това, че се размива емпирично-изследователският принцип в науката до това, че чрез AI се институционализира и обезличава творческият процес. Независимо от разнопосочните мнения по отношение на Виенската декларация, свързани най-често с тълкуването на термините и политиките, заложили в конвенцията (или липсата на такива), и с ясната презумпция, че не е панацея, приложима към всяка една дисциплинарна политика, сама по себе си е положителен знак за глобална активност в академичните среди в търсене на адекватен отговор на съвременните потребности във висшето образование по изкуствата.

Като се вземат предвид разликите в законодателство, наредби, културни традиции и конвенции по отношение на художествената дейност и културните политики в различните държави, както и политиките за художествено образование и научни изследвания, Виенската декларация си поставя за цел да легитимира дейностите в обхвата на AI. Чрез изключително широката подкрепа, която среща Виенската декларация, AI получава възможност за представителност в академичните среди и за позициониране като фактор в дисциплинарния инструментариум на висшите учебни заведения по изкуства в Европа.

БИБЛИОГРАФИЯ

MERSCH, Dieter, 2015. *Epistemologies of Aesthetics*. Translated from German into English by Laura RADOSH. 1st edition. Zurich: DIAPHANES, 2015, ©2015. Think art (Zurich, Switzerland). ISBN 978-3-03734-521-4.

Peculiarity Detection, 2016. Online.
Available from: <https://vimeo.com/164454034>

TERPSMA, Nienke and CRAMER, Florian, [n.d.]. What Is Wrong with the Vienna Declaration on Artistic Research? *Online Open*. Online. [Accessed 5 May 2021]. Available from: <https://onlineopen.org/what-is-wrong-with-the-vienna-declaration-on-artistic-research>

Vienna Declaration on Artistic Research, [n.d.]. *Culture Action Europe*. Online. [Accessed 5 May 2021]. Available from: <https://cultureactioneurope.org/news/vienna-declaration-on-artistic-research/>